

De molenaars van het stampkot op de Kat

Tijdens genealogische opzoekingen stootte Leo Bombeeck uit in het Noord-Brabantse Helmond (zowat 15 km ten noord- oosten van Eindhoven) op een (in de tijd) ver familielid dat in Aalst in de Lange Ridderstraat rechtover 'het stampkot' woonde. Zijn interesse voor die oude rosmolen was gewekt. Ook voor ons, Aalstenaars, is dat zo goed als vergeten stampkot intrigerend. Hieronder daarom een neerslag van de opzoekingen Van Leo Bombeeck.

Op de hoek van de Lange Ridderstraat met de Korte Ridderstraat lag al vanaf 1672, en misschien zelfs vroeger, een oliestampkot: een slagmolen, die dus niet maalt, maar grondstoffen fijnstampt. Buskruit bij voorbeeld werd zo tot 'poer' verbrijzeld. Ook specerijen konden er fijngestampt worden en men kon met een slagmolen de olie uit zaden slaan.

Een stampkot kon een windmolen of watermolen zijn, maar heel dikwijls waren het een of meerdere paarden, die door toertjes te maken de mechaniek in beweging brachten. Echte paardenmolens dus. Zo ook onze 17de en 18de-eeuwse *rosmeulen* in de Ridderstraten. De Korte Ridderstraat verdween enkele jaren voor WO I door de afbraak van het huizenblok waar nu het Vredeplein is. We gaan ervan uit dat de andere hoek, nu café Vredeplein, niet tot de Korte Ridderstraat behoorde en geen der beide Ridderstraten doorliep tot tegen de stadsmuur, waardoor er twee hoeken met de Lange Ridderstraat zouden bijkomen. Aangezien er dus eigenlijk maar één hoek was met de twee Ridderstraten kunnen we met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid stellen dat de molen in kwestie zich bevond op de plaats waar later de vis- en roomijshandel Waegeman (bijgenaamd *Chassé*) kwam en nu het eethuis *Denderend Lekker* is.

De molen aldaar ging volgens de geschiedschrijvers al in september 1772 in vlammen op, maar is daarna toch weer heropgebouwd, want in september 1785 treffen we ene *Sieur* (=meneer) De Winter als eigenaar van 'het stampkot' in de Lange Ridderstraat aan! Tijdens de brand was de molen sinds kort in gebruik als snuifmolen, waar tabak gedroogd en snuiftabak vervaardigd werd.

Frans en Jacob en Jan Van den Broucke

De vroegste vermeldingen van deze eigenaars vonden we in het *Register van Huisgeldten der Stede van Aelst* in 1672/73. In het register van 1672 werd de waarde van de *rosmeulen* in de Ridderstraat geschat op 400 gulden. In het register van 1673

van de wijk Nieuwstraat vonden we een vermelding van de rosmolen van eigenaar *Franchois* (Frans) Van den Broucke. In 1703 had zijn zoon Jacobus de rosmolen in eigendom.

Meer wetenswaardigheden over dit stampkot *met eene zeeperye* kunnen we lezen in de *Regesten op de Wettelijke Passeringen van de stad Aalst in de 18de eeuw* (samengesteld door Wilfried Vernaeve): In juni 1703 *erkent* Jacobus Van den Broucke (zoon van Frans), inwoner van Aalst, een rente aan Judocus De Buyst, gehuwd met Barbara Van den Broucke. De ontlener hypothekeert voor deze lening 1/3 van een huis genaamd den Prince Cardinael in de Kerckhofstraet (nu Kerkstraat en Priester Daensplein) en een huis in de Nieuwstraat; maar ook 1/3 van *de stampmolen aan de Catte op de hoek van de Lange en Korte Ridderstraat*.

In augustus 1704 *erkennen* Jan Van den Broucke, een (andere?) zoon van Frans, en zijn vrouw Marie Anna Van den Bossche een *rente* en hypothekeeren hiervoor het door hen bewoonde huis in de Kattestraat en het huis ernaast, maar ook 1/3 van *de rosmolen op de Kat*

Jaspar 't Kint

Op 22 november 1706 verkopen Jan Van den Broucke en Judocus De Buyst-Van den Broucke, *als t'recht hebbende van Jacobus Van den Broucke, een rosmolen met twee huisjes ernaast evenals de helft van een schuur bij de Catte op de hoek van de Korte en de Lange Ridderstraat* aan Jaspar 't Kint (gehuwd met Pitronella Theresia De Hane).

Daags voor kerstmis 1720 *erkende* ene Daniel Van Hecke, inwoner van Nieuwerkercken, aan Gillis

Canis, koopman in Aalst, een rente van 300 guldens en hypothekeert hiervoor drie naast elkaar gelegen huizen in de Lange Ridderstraat, naast het stampkot: *abouterende aen d'een sijde het stampcot toebehoorende de we duwe ende hoirs Sieur Jaspar 't Kint*. Hieruit leren we dat moleneigenaar Jaspar 't Kint dus inmiddels overleden was.

De familie 't Kint was blijkbaar welgesteld. In januari 1728 verkocht Romanus 't Kint aan zijn moeder, weduwe Pitronelle Theresia De Hane, zijn twaalfde deel in de 'brouwerij den Hooren' - het latere Kerizershof - in de (Korte) Nieuwstraat, dat hij geërfd had van zijn vader Jaspar(d). Tevens verkoopt Romanus aan zijn broer Joannes (Jan) Anthoen 't Kint het door hun moeder bewoond huis in de (Korte?) Nieuwstraat.

Op 18 juni 1734 koopt Jan Anthoen 't Kint, voor zijn moeder Theresia Dhane, weduwe van Jaspard 't Kint, twee naast elkaar gelegen stukken meers in het Osbroek.

Pauwelaert

J.B. Pauwelaert was een koopman en zeepzieder uit

Dendermonde en was gehuwd met Franchoise 't Kint uit Aalst, waarschijnlijk de dochter van bovengenoemde Jan 't Kint. In 1744 waren ze reeds getrouwd en verbleef hij al - voor 'zaken' - te Aalst. In een schepenakte der stad Aalst van zaterdag 15 september 1764, dus acht jaar vóór de brand, staat onder andere vermeld: *Jan Baptiste Pauwelaert, inwoner van Dendermonde, verkoopt openbaar een oliestampmolen of oliepeerdemolen ende zeeperije met alle het drijende ende roerende werck in de Lange Ridderstraat, onlangs nog verhuurd geweest aan Ignatius Van de Meerssche*.

Jan Rollier en Marie-Therèse Moens

Windmolenaar Jan Baptiste Rollier uit Sint-Lievens-Esse, zoon van Jaspaart, kocht de oliestampmolen van J.B. Pauwelaert in de herberg *den Spiegel* van waard Francis Talifre. In het *handboek van de goederen* van de heer en burggraaf van Sint-Lievens-Essche staat vóór 1769 onder meer geschreven: *Jan Baptiste Rollier gebruyckt den grooten kooren wintmeulen van sinte lievens essche met de behuysde stede daer nevens op den Loofbocht*. J.B. Rollier was in januari 1753 gehuwd met weduwe Maria Theresia Moens te Sint-Lievens-Esse, waar ze 15 jaar later, in juni 1768, stierf. Jan Rollier is Vermoedelijk na het overlijden van zijn vrouw in 1768, toen trouwens ook de pacht n de windmolen verstreek, met zijn kinderen naar Aalst vertrokken. In de Staat van Goed van zijn overleden vrouw, opgesteld op 9 februari 1771, vinden we als eigendom ook het stampkot vermeld: *Alvooren een stampcot ende zeeperije met vijf huijskens daer nevens gemaect binnen de stadt ende rinckmuren van Aelst op de Kat, van twee sijden aende straete, ... commende bij coope van d' heer Pauwelaert tot Dendermonde volgens erffnisse van 15 september 1764*. De gebouwen worden afzonderlijk geschat, zonder de 'draaiende werken' van het stampkot en de zeepziederij. Die worden door een molenmaker afzonderlijk geschat: *Al de draaijende wercken, steenen ende voorder allaem ende ustencielen dependerende van het stampkot, worden gepresen door Jacobus Speelman, meester meulemaecker tot Wetteren op de somme van 788 fl 9 st 1/2* (zie kader).

Brand

In het dagboek van 1772 van de parochiale kerk van Nieuwerkerken kunnen we lezen: *In 1772 bestond hier te Aelst eenen snuyfmolen die den 25e september door 't vuur werd verslonden. Zie hier hoe onze dagboekhouder deze brandramp verhaalt: Den 25e deser 's avonds ten 9 uren ts'er in den snuyf molen tot Aelst op den hoek genaemt de Cathe brand ontstaen; men segt door het droogen van den toebak*

stekken op den nast; waer door het geheel battiment met alles dat er in was afgebrand is, alle drij de steenen daer men den toebak met de peerden mede pletterden sijn in stukken gesprongen en voordens na 3 a 4 huijsen afgebrand met groot perykel van voordens.

De snuifmolen werd op dezelfde plaats niet heropgebouwd. De eigenaar bouwde hem op het grondgebied van Erembodegem aan de rand van het osbroek, nabij de bekende herberg *Den Peerenboom* aan de *Geeraerdsbergsche baan*. Dat snuifmolentje draaide de eerste maal in februari 1773 . **De Winter**

In een akte betreffende een belendend pand, opgesteld door notaris Francis Joseph Van Wambeke, gedateerd op 23 september 1785, wordt het stampkot nog eens vernoemd. Zo weten we dat er in de Lange Ridderstraat 13 jaar na de brand toch nog een stampkot bestond: ... *hebben eene schuere ende Camer, hoff ende erfve met vijf distincte huizekens soo de selve gestaen ende geleghen sijn binnen deeze Stad met den Voorhoofde in de Lange Ridder Straete de erfve ende hoff Rondomme besloten in Mueren ter straeten aend een seyde de Poor (t?) waerts het S tamp kot van Sieur de Winter ende aen d 'ander seijde het huijzeken van ..... met de fruytboomen in den hoff ende alle voordere battimenten.* (WP-register 1422 folio 154v) **Epiloog**

Wat er daarna met het stampkot gebeurde, is niet bekend. Als we er van uitgaan dat we de molen op de juiste hoek van de Lange en Korte Ridderstraat situeren, vinden we de ‘huisjes Chassé’ op die site terug. In 1893 verplichtte de stedelijke overheid ten gevolge van een cholera-epidemie eigenaar Jozef Versée, een schrijnwerker van de Zoutstraatpoort, de huisjes te saneren door het voorzien van bovenlichten aan de voordeuren en het aanbrengen van dakventers. Een schilderijtje, later gemaakt, door bewoonster Jeannette Waegeman, geeft deze aanpassingen echter niet weer. Eind jaren 1920 werden de huisjes vervangen door het huidige pand. Oude Aalstenaars herinneren zich nog de bekende viswinkel Waegeman (bijgenaamd Chassé). Begin jaren 1970 werd het een café. Na verscheidene cafébazen en evenveel naamswisselingen is er nu een eethuis, de bistro *Denderend Lekker* genaamd.

Beschrijving en schatting van de rosmolen in 1770

Ongeveer twee jaar vóór de brand, op 19 november 1770, vond er, zoals we hiervoor al vermeldden, nog een Prijsje of Prijzij (= schatting) van de rosmolen plaats, die ons een mooie beschrijving van de molen oplevert; de aanwezigheid van zowel twee lopende stenen op een ligger als van een

kantelwiel, stampers en heibalken wijst erop dat het zowel om een plet- als een slagmolen ging: *Eerst ende alvooren den liggenden steen wijdt over sijn kruijse acht voeten is dicke bevonden achthien duijmen en alf met den randt rondt den steen met het koninckx hoofd en de fundamenten onder den steen is gepresen £ 25-10-0 Item twee loopende steenen wijdt over hun kruijse tot seven voeten en thien duijmen is dicke derthien duijmen met alle twee de bossen(?) daer in en ijserwerck sijn gepresen op £ 40-0-0 Item de ijsere spille met de twee ijsere latten aen d' ijsere spillen met ghiel den trijn daer de peerden aen trecken tsaemen gepresen £ 11-14-6 Item de staende asse met het groot wiel cammen en ijserwerck gepresen £ 10-10-0 Item de wiege (?) met de tuijmelasse met het ijserwerck is gepresen op £ 6-19-0 Item de bancke met haer blocken en alle het ijserwerck is gepresen £ 9-16-0 Item twee heijen met twee stampers ruen en restulen met 't ijserwerck met alle de toebehoorten is gepresen op £ 6-16-0 Item alle het laijwerck is gepresen op £ 1-19-0 Item de vier jaeghijzers wegende tsamen hondert en tachtigh pondt a vijffthien oortiens 't pondt comt tot £ 5-12-0 Item de poerpanne wegende sesentstigh 't pondt a vijffthien oortiens 't pondt comt tot £ 2-1-0 Item twee kopre beckens wegende elf pondt a seventhien stuijvers 't pondt comt tot .....(?) met een kopren becken om het poer in de panne te doen comt tot £ 1-11-0 Item alle het roijwerck met sijn toebehoorten en ijserwerck is gepresen £ 2-19-0 Item het forneijs met de poerbacken met de toebehoorten is gepresen £ 1-13-0 Item de vier schroijen met de broon (?) en coecksacken sijn gepresen £ 4-16-0*

Wij danken Leo Bombeeck voor de info, die slechts door doorgedreven onderzoek kon ontsloten worden. De volledige tekst van Leo Bombeeck is in 2010 verschenen in het oktobernummer van het tijdschrift van de VVF afdeling Aalst' Dender-stam', jaargang 30 nr. 4.

Bronnen:

Stadsarchief Aalst

- RvH reg. 264 no 893, f 131v en 268 no 168 jaren 1672-1673

- WP reg. 1369 t/m 1422

- De(n) Denderbode d.d. 14.02.1889/20.01.1889/25.08.1912

Rijksarchief Gent

- Archief De Preud'homme d'Hailly no 414

Rijksarchief Ronse

-Oud gemeentearchief van Sint-Lievens-Esse; Staten van Goed no 542, no 547

De Kat en de Gele Limonade, Jan Louies Parochieregisters van Sint-Lievens-Esse 1753 t/m 1764

Geschiedenis v/d korenwindmolen van Sint-Lievens-Esse door G.L. Souffreau, Woubrechtgem, febr. 2008

Een blik op de buskruitindustrie in de Lage Landen - Het buskruitbedrijf van Maximiliaan en Jacques Blommaert (1738-1798). Licentiaat Scriptie in de Geschiedenis U Gent, Johan Verachtert 2001-2002 http://www.thesis.net/buskruit/buskruit_deel_II_hfst_1.htm Aanvullende gegevens werden door de heren Wilfried Vernaeve, Fredy De Schryver en André Braet verstrekt, waarvoor dank.